

Gássogáliv negyel Szöcs Géza:
Limpopo,
Magvető, Bp., 2007.

Ha a szerzőhöz illően megpróbálnánk nagy feneket, struccnyit, keríteni a *Limpopo* szemléjének, akkor a divat hullámaival kergetve a mágikus realista alkotások között keresnénk e különös napló helyét. Noha végül nem ott találunk meg, a Szöcs Géza által „embernyelvre” lefordított, átdolgozott és közzétett szöveggel jólesne mégis úgy elbajlódni, mint amelyik két dologban az „apokrif iratok” világára emlékeztet. Az egyik, hogy a kötet a maga egészében igyekszik témájává tenni az írásbeli, valamint a szóbeli megnyilatkozások eltérő vagy ellentétes módjait, viszonyait. A másik, hogy a címszereplő története felfogható az önazonosság-kérés elbeszéléseként, családja, fajtája, származása kutatásaként is. Mindent egybevéve állítható, hogy a mű több figurájának keze (lába, csőre stb.) nyomát viselő, ezáltal is sokféle írás elválaszthatatlan a szubjektivitás, azaz a világban és főként a nyelvben való jelenlét esélyeitől.

Kellő komolysággal, de legalábbis tünődésre indítóan veti fel például Svarc, ez a külleme által eleve bölcselkedésre rendelt alak, hogy a világ eredetileg nem más, mint beszéd, „egy úgynevezett narratíva”, amelyet egy isten mond folyamatosan, bennünket is belefoglalva, beleértve. A világ tehát logoszból, istenszavából van, és az utolsó szó, amely visszavonja a teremtést, szerinte úgy fog hangzani, hogy gássogáliv negyel, amit visszafelé olvasva úgy is lehet mondani, hogy legyen – sötétség. Éppen ezért a (poszt)monderség informatikai és metafizikai távlataiból az ember egy szoftverkalóznak látszik, aki folyton abban sántikál, hogy hackerként feltörje az Úr kódját, és behatoljon a Programba. Ez – ugyancsak Svarc fejtegeti – nem sikerül, de elrontani, az, minden jel szerint, igen. A regény fő figurája a neki szánt sorson töprengve szintén felteszi magában, hátha csak egy „el szabadult narratíva” szereplője ő, „hátha nincs is Szerző”. Máskor a szó és a gondolat összefüggései foglalkoztatják, egy olyan breviárium, Gondolatok és Szavak Gyűjteménye, amely mindazt tartalmazná, ami az emberek fejében megszületett, illetve amit valaha is mondtak. Az ellenkezője is felmerül: „szótörlési” órákat tartani, amikor az olyan, a legtöbb bajt okozó fogalmaktól szabadulnának meg, visszafelé olvasva s skandalva őket, mint a teteresz, vagyis a szeretet. Egypáran felismerik, hogy aki ezt tervezi, a „szemantikai halált akarja ránk hozni”, s ennél még az „idétlen szójátékok”, az „alattomos sziporkák” is jobbak. Mintha a napló jegyzetelője megfogadta volna egy kreatív írástanító tanácsát, hogy a

siker titka a ritka vagy a sosem hallott szavak bennfentes használatában rejlik. Átvenni az olvasó „nyelvérzéke fölötti irányítást” – ettől a módszertől és céltől nem idegenek sem a szöcsavarintások, sem a törlések.

S ha a szeretet-teteresz után kiiktatnák azokat a fogalmakat is, hogy: szabadság, egyenlőség, testvériség, és hogy: magyar – e lehetőségek latolgatásának itt, kivételesen, akkor sem lenne akkora tétje, mint amekkorát az erdélyi magyar irodalom legavatottabb ismerője, Bertha Zoltán az újabb Szöcs-verseknek és drámai kísérleteknek tulajdonított. Példákkal igazolta, hogy a szerző nyelvjátéka mennyire magába foglalja a közösségi élmények és a nemzeti sorstapasztalatok jelentésmezőit. A *Limpopo* lapjain észleletek, benyomások helyett inkább jóslatok, látomások villannak fel – az elbeszélő szabadon barangol a történelmi és a képzeletbeli Erdély nevezetes alakjai és tájai között. Ide-oda csapong, térben és időben, ám van három kitüntetett helye, ahol meg-megállapodik, míg mesés képzelme új erőre kap.

Az egyik terep, amely némely ok miatt akár a jegyzetek jelölte *Szentivánéji álom* erdeje is lehetne, azoknak az erdélyi fejedelmeknek a bűvőhelye, akik – az elbeszélő megbízható közlése szerint – 1735, II. Rákóczi Ferenc halála óta illegalitásba vonultak, s azóta „a fű alól kormányozzák népüket”. Nincs az az Ohrana, Gestapo, GPU, NKVD, ÁVO, sziguranca, amelyik a nyomukra bukkanna, hisz hol ezzé, hol azzá változnak át – legutóbb például az erdélyi óriásfajd, más néven Freudkakas-fajkakas képében lappangott valamelyikük.

A következő helyszín fölismerhető volna a főterén álló lovas szobráról, templomairól, ám több ízben néven is nevezi. Így tudható, hogy Kolozsvárt csodás és baljóslatú események várhatóak. Itt fogja a struccok Mefisztója az elhurcolt állatokat tóklámpássá változtatni, hogy velük világítsák ki az opera pincéjét, majd a sétatéri tóban aranyhalakká lesznek, de csak addig, amíg a belőlük főzött halászlé kanalizáció előtt vissza nem változnának. Ennek a pontos ideje, évszáma ismeretlen, az viszont nagyon is tudható, hogy 2399-ben a kolozsvári magyarokat át fogják telepíteni a Kilimandzsáró csúcán felépítendő új városba, a helyükre pedig szuahéli népesség költözik.

Az évszázados múlt és jövő között húzódik meg a jelenben a harmadik helyszín: Székelykocsárd. Ez az a név, amely az elbeszélés „retorikai kód”-ját nyitja. Sűrűn használt, titokzatos szó. Sem az alapszöveg, sem a jegyzet nem fedi fel, hogy ismerős, sőt foglalt fogalom volna. Az elbeszélő számára Dsida Jenő neve csakúgy ismeretlen, ahogy a *Nagycsütörtök* című költeménye is. Úgy tetszhet tehát, hogy a *Limpopo* nem folytatja, hanem teremti Székelykocsárd hagyományát, amikor e helynév

ismétlődése szabja meg az elbeszélés ritmusát és logikáját. Ha Dsida-verse révén Kocsárd szent hely lenne, akkor a *Limpopo* profánná teszi. Sokféleképpen szóba kerül: hogy Székelykocsárd: átszállóhely, legelőbb is így említődik. A fogságából menekülni igyekvő címszereplő sóhajtozza, hogy csak eddig jussanak el, innen már botlat üthetik a nyomukat.

Az átszálló tehát a remény beteljesülésének helye. A rabságból a szabadságba jutás. A családi *fészek*, az ott-hon megtalálása, az „öshovába” érkezés ígérete. Mert a származástörténet homályában mégiscsak földereng, hogy a főhős anyai fölmenői abból a Madagaszkárból valók, ahol Benyovszky Mór király lett, az apai ág viszont Dél-Afrikában ered, a *Limpopo* folyó vidékén, amelyet annyszor emleget, hogy őt magát is így hívják aztán. Az önazonosság miatt is vágyik eljutni a csodás szigetre, amelyik az ott élt óriás termetű struccok népéről is nevezetes.

Ők, „bolygónk legnagyobb madarai” lesznek *Limpopo* eszmefuttatásainak tárgyai. Okoskodásai, okfejtései főleg két, az állatvilág (vissza)fejlődésével kapcsolatos kérdés körül keringenek. Hogy a strucc tudott-e valaha repülni. S énekelni? Az előbbi esetében hajlik az igenre, hiszen akiket szárnyaló áldott meg a természet, azok képesek repülni – eme emelkedett gondolkodás addig a hitig szárnyal, hogy a repülést e gyors mozgású állat újra megtanulhatja, a „korlátolt, tollatlan, lassú futású ember”-nek viszont semmi esélye. Edzésekre, nekifutásokra, szárnypróbálgatásokra van hát szükség, és persze, repülőoktatóra, aki a „szimbolisták túrakocsiján” meg is érkezik. Albatrosz ő, a „légiadmirális”, kinek a lábait kötél bénítja, míg *Limpopo* el nem vágja, a holnapi közös (el)repülés reményében. Amit a büszke (osztály)öntudat is táplál: ha a madártársadalom olyan proletárjai, mint a légy, a veréb vagy a kárókatona tud repülni, hogyne lenne képes erre strucc. Az ének dolga is hasonló, elszántságukat erősíti, hogy ha „nemesen szárnyaló dallamokat” fognak kitalálni és előadni, akkor a testüknek is könnyebb lesz szárnyalnia.

Van, aki osztja ezt a vélekedést, van, aki nem. Az egyik tábor fogadalmat tesz, hogy dalaikban „a felszabaldult struccok győzelmes beszédének kell majd megszólalnia, az óriásmadarak önbizalmának és az újra meglett öshaza hívásának és ígéretének és az éppen magunk mögött hagyott szülőföld iránti nosztalgiának”. A másik, az Őszinte Realisták falragaszon figyelmeztetnek: „Állatorstársaink! Ne ugráljunk fölöslegesen... Harcoljunk az életkörülményeink sokoldalúan fejlett felemelésért”. Hogy *Limpopo* kinek a pártján áll, tudható. Hiszen az ő naplója őrzi a fogság megpróbáltatásait, a strucctelepi kísérleteket. Belülről látja az eseményeket, a saját bőrén

tapasztalja őket, s nem is tudhat a bőréből kibújni – hisz strucc ő, a kisasszonyok közül. Segítője, lelki támasza, Svarc pedig: bagoly, az éjjeliek fajtájából.

Szócs Gézárt csak dicséret illeti. Úgy is, mint *állatvédőt*, aki a bevezetőből tudhatóan ki akarta szabadítani a struccokat, ám a telepen már üres ketrecek várták, illetve a kiszáradt aranyhalas medence fenekén egy aktatáska, benne *Limpopo* feljegyzéseivel. Ezeknek s a közénk keveredett, ismeretlen eredetű és nehezen meghatározható célból készített iratoknak, töredékeknek, vázlatoknak a rendbe rakásáért, *szöveggondozói* munkájáért is illesse köszönet őt. És hát *a fordítóért!* A hiányosabbnál is hiányosabb ugyan a tudásunk, hogy egyáltalán, miképp beszélnek a struccok, kurrognak-e vagy kárognak, csicseregnek-e vagy csivitelnek, mekegnek vagy makognak – erős benyomásunk azonban, hogy az átültető hűen követte a hősök követhetetlen nyelvi és szellemi (bak)ugrásait, mind a cselekedeteik, mind a megszólalásaik cikk-cakkjait. A fordító *Limpopóban* struccára akadt: miközben tüsténkednie kellett, hogy a posztmodern technikákkal, a tudományosság látszatát keltő hivatkozásokkal, önreflexiókkal stb. sűrűn élő szöveget minél hitelesebben közvetítse, aközben szem előtt kellett tartania is, hogy az elbeszélő hős nem túr meg maga körül semmiféle érték- és létszemléleti bizonytalanságot vagy viszonylagosságot. Szócs Géza választása, kiállása végül is tanítóvaló: amellet a hős mellett döntött, aki de-hogy dugná homokba a fejét, ellenkezőleg, magasba emeli. Hogy forgathassa, illegjen, billegjen, páváskodjék akár. A kisasszony-napló tolmácsolója a lelkünkbe fészkelte a struccokat. Akik maguk is a legnagyobb lelkűek lehetnek, hiszen ha az emberi festmények madár formájában ábrázolják a lelket, akkor *Limpopo* sóhaja szerint is kiknek másoknak lenne hatalmasabb lelkük, mint nekik, a legnagyobb madaraknak.

Márkus Béla

**PoLíSz júliusi számából
Kráter az élő irodalomért**

Reményik Sándorra emlékezik Kelemen Sándor, Flórián Tibor, Sz. Szappanos Gabriella, Zilahi Farnos Eszter • Kondor Ilona, Martonossy Péter, Harmati Gyula, Donkó László, BuSzabó Dezső versei • Nászay Lőrinc, Szirmai Péter, Hegyi Béla, Lukáts János és Bene Zoltán novellái • Svetlana Makarovič és Dane Zajc versei, Michel Onfray, Oliver Friggieri, Pär Lagerkvist elbeszélései • Ébert Tibor Esterházy Jánosról, Turcsány Péter a Wass családról • Madarász Imre, Erdei Éva, Czegő Zoltán, Feltizi-Veress András könyvismertetői • bemutatkozik Komáromi János képzőművész